

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

УДК 657.422

Багрий К.Л.

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

МАТЕРІАЛЬНІ ЗАПАСИ ЯК ОСНОВНА ЧАСТИНА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

У статті розглянуто місце матеріальних запасів у майні підприємства, їхня роль у формуванні оборотних активів та необхідність ефективного управління ними.

Ключові слова: матеріальні запаси, оборотні активи, управління, ресурси.

К. Bagriy

INVENTORIES AS DISCUSSION CURRENT ASSETS

The article discusses the place of inventories in the property business, their role in shaping the current assets and the need for effective management.

Keywords: inventory, current assets, management, resources.

Багрий К.Л.

МАТЕРИАЛЬНЫЕ ЗАПАСЫ КАК ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ

В статье рассмотрены место материальных запасов в имуществе предприятия, их роль в формировании оборотных активов и необходимость эффективного управления ими.

Ключевые слова: материальные запасы, оборотные активы, управление, ресурсы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах система функціонування підприємств супроводжується безперервним кругообігом ресурсів, значне місце в яких займають матеріальні запаси. У зв'язку з цим питання удосконалення їх обліку та аналізу є дуже актуальними. Це стосується також створення якісно нової системи управління матеріальними запасами, в якій визначну роль відіграє система їх аналітичного обліку і внутрішньогосподарського системного аналізу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням проблеми щодо вдосконалення процесу управління матеріальними запасами підприємства займалися такі провідні вчені, як: М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, М.А. Боллох, Є.В. Мних, А.В. Череп, С.В.Мочерний, М.Г.Чумаченко та інші. Та все ж, зважаючи на стрімкий економічний розвиток, на постійну потребу підприємств у матеріальних запасах та на вичерпність матеріальних ресурсів, даний напрямок потребує подальшого вивчення.

Основними **цілями дослідження**, що потребують подальшого вирішення є:

- визначення місця матеріальних запасів у складі оборотних активів в розрізі облікового та логістичного напрямків;
- формування дієвої системи управління для більш ефективного використання матеріальних запасів;
- проведення системного аналізу для успішного функціонування системи управління матеріальними запасами підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У бухгалтерському обліку основні методологічні засади формування

інформації про запаси зазначенні у П(С)БО 9 «Запаси». Відповідно до П(С)БО 9 під запасами розуміють активи, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- знаходяться в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також управління підприємством [1].

Відповідно до цього положення для цілей бухгалтерського обліку запаси поділяються на:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;
- поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за цим Положенням (стандартом), а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання. [1].

У логістиці поняття матеріальних запасів дещо інше: матеріальні запаси – це продукція виробничо-технічного призначення, яка знаходиться на різних стадіях виробництва і обігу, вироби народного споживання та інші товари, що очікують на вступ у процес виробничого або особистого споживання [2, с.112].

Логістичний напрям виділяє наступні мотиви створення матеріальних запасів:

- імовірність порушення встановленого графіка поставок, щоб не зупинився безперервний цикл виробництва;
- можливість коливання попиту;
- сезонні коливання виробництва деяких видів товарів;
- знижки на покупку великої партії товарів;
- спекуляція;
- витрати, пов'язані з оформленням замовлення;
- можливість рівномірного здійснення операцій з виробництва і розподілу;
- можливість негайного обслуговування покупців;
- зведення до мінімуму простоїв у виробництві через відсутність запасних частин;
- спрощення процесу управління виробництвом.

У логістиці матеріальні запаси класифікуються наступним чином:

- запаси матеріальних ресурсів;
- запаси незавершеного виробництва;
- запаси готової продукції;
- запаси тари;
- запаси зворотних відходів [3, с.176-178].

Важливим аспектом ефективної діяльності будь-якого підприємства є дієвий механізм взаємодії обліку та аналізу за раціональним використанням матеріальних запасів, підтримка

розмірів запасів для безперервного забезпечення ними усіх підрозділів підприємства. Рішення цього питання досягається системою управління запасами.

Параметрами обліково-аналітичної системи управління запасами є:

- точка замовлення - мінімальний (контрольний) рівень запасів продукції, за умови досягнення якого необхідно їх поповнення;
- нормативний рівень запасів - розрахункова величина запасів, яка досягається під час чергової закупівлі;
- обсяг окремої закупівлі;
- частота здійснення закупівель - тривалість інтервалу між двома можливими закупівлями продукції, тобто періодичність поповнення запасів продукції;
- поповнювана кількість продукції, за рахунок якої досягається мінімум витрат на зберігання запасу згідно із заданими витратами на поповнення і заданими альтернативними витратами інвестованого капіталу.

Натомість у логістиці застосовуються наступні технологічні системи управління запасами:

- система управління запасами з фіксованим розміром замовлення;
- система управління запасами з фіксованою періодичністю замовлення;
- система з встановленою періодичністю поповнення запасів до встановленого рівня;
- система «Максимум-мінімум» [2, с.125-126].

Як бачимо, обліковий та логістичний напрямки управління матеріальними запасами суттєво різняться між собою, однак їх вектор в цілому спрямований на ефективне використання матеріальних запасів суб'єкта господарювання.

Також для ефективного управління запасами необхідно систематично проводити аналіз матеріальних запасів. Від того, наскільки конкретно і точно проведено аналіз, залежить доцільність і ефективність всієї виробничої діяльності. Тому в конкретних виробничих умовах необхідно проаналізувати кожний із факторів, які впливають на виробничий процес.

Основними джерелами інформації для системного аналізу матеріальних запасів є:

- план матеріально-технічного постачання;
- заявки на постачання матеріальних запасів;
- форми статистичної звітності про наявність матеріальних запасів;
- оперативні дані відділу матеріально-технічного постачання;
- аналітичні дані бухгалтерського обліку про надходження, витрати і залишки матеріальних запасів [4, с.77-78].

Підготовка і проведення системного аналізу матеріальних запасів виконується упродовж п'яти етапів:

- під час першого етапу визначаються і чітко окреслюють мета і завдання аналізу;
- на другому етапі старанно опрацьовується програма дій, робочий (календарний) план, визначаються коло учасників, розподіляються обов'язки між ними. Від так перед ними ставляться конкретні завдання, що впливають із загальної мети, розробляються схема, методика, макети аналітичних таблиць, форм, методичні вказівки щодо їхнього заповнення, а також способи графічного оформлення результатів аналізу;
- на третьому етапі забезпечується збір необхідної інформації статистичні звітності, дані синтетичного й аналітичного обліку, планова документація, результати спеціального досліджень тощо, перевіряються їх достовірність і повнота відповідно до мети аналізу;
- на четвертому етапі здійснюється аналітична обробка інформації за допомогою спеціальних методів і прийомів; забезпечується порівняльність показників; кількісно вимірюється вплив факторів. В результаті групування виділяють матеріальні ресурси, від яких безперечно залежить вид роботи підприємства;
- на п'ятому, підсумковому, етапі необхідно визначити і звести підрахунок резервів виробництва, розробити пропозиції і економічно обґрунтувати їх в сенсі підприємницької реалізації, розрахувати економічну ефективність від впровадження нових технологій чи

додаткових матеріальних запасів. Це найвідповідальніший етап, оскільки при цьому за результатами аналізу синтезують всі негативні фактори і проектується модель підприємницької діяльності.

Безсумніву можна стверджувати, що системний аналіз займає важливе місце у вдосконаленні економічної системи управління та підвищення рівня економічної роботи на підприємстві, якому властивий потужний арсенал способів та прийомів дослідження господарських процесів за будь-який відрізок часу, що сприяє підвищенню оперативності управління і прийняттю оптимального управлінського рішення.

Для підвищення рівня системного аналізу використання матеріальних запасів в процесі виробництва, перш за все, необхідно чітко визначити мету системного аналізу та завдання, що сприяють її досягненню. Системний аналіз ефективного та раціонального використання матеріальних запасів має вирішити питання про дійсний стан з використанням матеріальних запасів. Мета системного аналізу показників ефективного використання матеріальних запасів полягає в зниженні частки матеріальних витрат в собівартості продукції.

Є багато варіантів різних методик проведення системного аналізу ефективного використання матеріальних запасів, у яких пропонуються різноманітні показники і фактори, які впливають на них. Це потребує розмежування матеріалоемності як відношення всіх матеріальних витрат до обсягу випущеної продукції у вартісному вираженні на фізичну одиницю продукції, а також на одиницю ефекту.

Слід зазначити, що при проведенні системного аналізу дуже часто зустрічаються факти заміни матеріальних запасів. Заміну здійснюють з метою здешевлення собівартості продукції, підвищення надійності виробів, поліпшення їх зовнішнього вигляду тощо. Проте у переважній більшості випадків мають місце так звані вимушені заміни, які, до речі, не завжди санкціонуються вищим керівництвом. Вони або зумовлені відсутністю деяких матеріальних запасів взагалі чи у певний період, або викликані потребою здешевлення виробництва за будь-яку ціну. Такі заміни мають імпульсивний характер і недостатньо обґрунтовані, внаслідок чого найчастіше шкодять виробництву – погіршують якість виробів, а отже, репутацію фірми. Тому при великій кількості замін матеріальних запасів слід у цілому негативно оцінювати такий стан використання ресурсів, зокрема організації й управління на підприємстві.

Системний аналіз може виявити випадки, коли деякі допоміжні матеріали зовсім не використовують у процесі виробництва. Причинами такого явища можуть бути недостача цих матеріальних запасів або суттєвий брак часу під час виробництва. Якщо всі перелічені вище заходи не дають змоги виробити необхідну кількість продукції через недостачу основних матеріальних запасів, підприємство переходить на випуск тих виробів, для яких є достатньо матеріальних ресурсів на складі. Так виникають асортиментно-структурні порушення у випуску продукції, і їх слід відносити до категорії вимушених.

Проте на підприємствах іноді трапляються такі випадки, коли ці зрушення викликані зовсім іншими причинами, однак маскуються під недостачу матеріалів і незадовільне постачання. Це потребує від аналітиків особливої пильності та об'єктивності. Слід також додати, що останні порушення у випуску продукції штучно ускладнюють роботу відділу матеріально-технічного постачання. За вимогою адміністрації робітники відділу, залишивши на деякий час планову роботу, починають «вишукувати» додаткові незамовлені матеріали, а в цей час основний процес постачання здійснюється без належного контролю.

Поліпшення використання матеріальних запасів – одне з важливіших завдань промислових підприємств. Чим краще використовуються сировина, паливо, допоміжні матеріали, тим менше їх витрачається для вироблення певної кількості продукції, тим самим створюється можливість збільшити об'єм виробництва промислової продукції.

Висновки. З усього вище сказаного можна зробити висновки:

- матеріальні запаси є важливою складовою частиною оборотних активів підприємства;

- для ефективного використання матеріальних запасів необхідно створити дієву систему управління нею;

- для успішної діяльності системи управління матеріальними запасами підприємства потрібно постійно проводити системний аналіз.

Отже, важливою частиною оборотних активів є матеріальні запаси, ефективне використання яких призведе до підвищення рентабельності діяльності підприємства, посилення його фінансової стійкості у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” : за станом на 20.10.99 р. № 246, зі змінами та доповненнями / Міністерство фінансів України // Бухгалтерія. – 2007. – № 1. – С. 110-113.
2. Окландер М. А. Промислова логістика : [навчальний посібник] / М. А. Окландер, О. П. Хромов. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 222 с.
3. Пономарьов Ю. В. Логістика : [навчальний посібник] / Ю. В. Пономарьов. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
4. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб’єктів господарювання : [підручник] / П. Я. Попович. – К. : Знання, 2008. – 246 с.